

SHAXS MÁSELESI ÚYRENILIW

Nurǵalíeva Xurshida

Ámeliy psixologiya baǵdarı talabası

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12667836>

Anotatsiya. Bu maqolada "shaxs" túsiniǵiniń kelip shıǵıwı, shaxstıń ayırıqsha ózgesheligi hám onıń úyreniliw tariyxı haqqında sóz etilgen.

Gilt sózler: Shaxs, mashqala, psixologiya, óz individual, process.

ОРГАНИЗАЦИЯ ВЫДАЧИ УДОСТОВЕРЕНИЙ ЛИЧНОСТИ

Аннотация. В данной статье описывается происхождение понятия «человек», особое отличие личности и история ее организации.

Ключевые слова: Человек, проблема, психология, индивид, процесс.

THE ORGANIZATION OF THE ISSUE OF IDENTITY

Abstract. This article describes the origin of the concept of "person", the special distinction of the person and the history of its organization.

Key words: Person, problem, psychology, individual, process.

Shaxs kim? Bul sóz insaniyat mádeniyatında shama menen 300 jıl aldın payda bolǵan. J.Brunerdiń pikirine qaraganda, XVIII ásirge barıp taqalatıǵın "óz-ózi" túsiniǵinen "shaxs" túsiniǵi kelip shıqqan dep esaplaǵan. Usı waqıtqa deyin, ispan filosofi Baltazar, XVII ásirde "shaxs" túsiniǵin pútkilley zamanagóy mániste isletedi. Psixologiyada normal shaxstıń kóplegen tariypleri bar. Bunnan tısqarı optimallıq (latinsha-eń jaqsı, eń qolay)¹ normal shaxs tariyplerdiń kóbisi uyqashlıq, belgiler sisteması, birlik, turaqlılıq, sociallıq, identiklik, individuallıq (pútinlik, ayırıqshalıq), ishki Men² (avtonomiya, dóretiwshilik) sıyaqlı ózgesheliklerdi óz ishine aladı. Kóbinese shaxs sana hám óz-ózin ańlaw arqalı kórinetuǵın boladı. Shveycariyalıq alım Rishar Meyli: "Shaxs degende, hár bir insandı klassifikaciyalaytuǵın psixologiyalıq ózgesheliklerdiń jıyındısın túsingen. Keńlew mániste, shaxs termini xarakter, temperament, qábiliyetti óz ishine aladı".

Biraq shaxs - bul tek ǵana ózgesheliklerdiń jıyındısı emes. Gáp tómendegi ózgeshelikler - óz-ara tásirde ayırıqsha psixologiyalıq oraydı, psixikanıń ayırıqsha sapası, menlik, óz individual qásiyetlerin ańlawdı yamasa A. Maslou, E. Erikson hám basqa psixologlar tastıyqlaǵan

¹ <http://www.Wikipedia.uz>

² Myers, D. G. Psychology. Hope College. Holland, Michigan, 2010.- P. 565.

özgешelikler haqqında barmaqta. Bunnan kelip shıǵıp, SHAXS³ dep óziniń menligine iye bolǵan, óz shıdamlılıǵı arqalı ózin basqara alatuǵın hám is-háreketin qadaǵalay alatuǵın adamǵa ayıladı. XX ásirdiń baslarında rus psixiatri P. P. Viktorov shaxs túsiniǵin óz-ózin ańlaw hám sana menen baylanıstıradı: “Shaxs, individuallıq, Men psixologlarda deneniń ishki ortalıqqa múnásibetin seziw hám de sırtqı ortalıqqa salıstırǵanda múnásibetti seziw”. Psixolog F.Barron: “Insan shaxsınıń ayırıqsha tárepi pikirlewge hám máselelerdi sheshiwge ılayıq sananıń bar ekenligi” dep aytıp ótken.

Sociolog Ya. Shepanskiy sociallasiw processinde individ óziniń jeke sanasın hám jeke “Men” in jaratadı. Hár bir insan shańaraqta, kásiplik iskerliginde, doslar sheńberinde hám basqada atqarılatuǵın sociallıq róldiń muǵdarın sezedi. Hár bir insan óz-ózin analiz etedi, tap basqalarǵa múrájat etkeni sıyaqlı ózine de múrájat etedi. Shaxs túsiniǵi - bir pütün túsiniq bolıp tabıladı. Adamdı ruwxıy tárepten tereń biliw ushın onıń tek psixikalıq özgesheliklerin úyreniw ǵana emes, bálkim shaxstı puqara retindegi, jámiyetlik ǵayratker retindegi qásiyetlerin hám sol sıyaqlı táreplerin de úyreniw zárúr.

Ásirese, hár qanday ayırıqsha psixik processti yamasa shaxstıń ayırıqsha özgesheligin (mısalı, ǵúzetiwshelik, shıdamlılıq, xarakterin) ulıwma adamnıń ruwxıy túsi xarakteristikası menen baylanıstırmay turıp úyrenip bolmaydı. Insan tábiyatın úyreniwdegi eń aktual máselelerden biri social-biologiyalıq mashqala bolıp tabıladı. Adam haqqında ayılǵanda bul sózdiń úsh qıylı mazmunın názerde tutıw múmkin: adam biologiyalıq túr retinde - Homo sapiens, adam individ retinde hám adam social uyımlasqan insaniyat retinde. Biziń talqılawmız ushın predmet shaxs túsiniǵi eken, social-biologiyalıq múnásibetler kózqarasınan insandı individ retindegi tárepleri zárúrli áhmiyetke iye esaplanadı. Shaxs hám individtiń múnásibetleri menen baylanıslı mashqala psixologiyanıń eń zárúrli hám qızıqlı máselelerinen biri bolıp tabıladı.

Individ ne? “Shaxs” hám “individ” túsiniqleri bir-biri menen qanday múnásibette boladı? Usı sorawlarǵa juwap beriwge háreket etemiz. Insan tábiyatınıń ayırıqsha táreplerinen biri onıń jámiyet turmısı menen baylanısqan tárepi bolıp, bul shaxs mashqalasın úyreniwdi talap etiwshi tárepi esaplanadı. Insan bar ekenligin túrli iskerlik tarawılardan úyreniw uzaq tariyxıy dáwirli dástúrlerge iye. Bul bolsa insannıń shaxslıq aspektindegi kóp ólshemlilik, kópqırlılıq hám hár-túrlilik onıń ayırıqshalıǵın belgileydi. Olar tómendegi tárepler menen xarakterlenedi:

– shaxs fenomenin túsiniw tiykarında qarasar, isenim, oylaw usılları menen baylanıslılıǵı;

³ Andreyev O. A. Treniruyem svoye vnimaniye/ Ceriya «psixologicheskiy praktikum».-Rostov n/D: «Feniks», 2004.-232 s.

- shaxs túsiniginiń pánlerara statusqa iyeligi;
- shaxstı xarakteristikalarwdıń múmkinshilikleri keń hám bay ekenligi;
- individ, individuallıq, iskerlik subiekti hám shaxs túsinikleriniń óz-ara uqsaslıǵı hám óz-ara baylanıslılıǵı;
- shaxs túsinigi etimologiyasınıń hár qıylılıǵı;

Psixologiya páninde insańǵa tánlik máselesi individ (latinsha individ ajıralmaytuǵın, bólek zat degen mánisti ańlatadı), shaxs, individuallıq (jalǵızlıq) túsinikleri arqalı sáwlelendiriledi. Úlken jastaǵı psixik saw (aql-esi ornında) adamlar da, náreste de, sóyley almaytuǵın, ápiwayı tájriybelerdi ózlestire almaytuǵın aqlı hásizler de individler dep ataladı. Biraq bulardan birinshisin ǵana shaxs dep ataw dástúr kórinisine kirip qalǵan, sebebi sol adam social janzat, social múnábetler jemisi, social rawajlanıwdıń aktiv qatnasıwshısı bola aladı. Individ retinde jarıq dúnyaǵa kelgen adam social ortalıq tásirinde keyinirek shaxsqa aylanadı, sol sebepli bul process social - tariyxıy ózgeshelikke iye esaplanadı.

Dáslepki balalıq dáwirinde-aq individ arnawlı bir social múnábetler sisteması sheńberine tartıladı, bunday shaxslarara múnábetler tárizi tariyxıy qalıplesken bolıp, ol jaslıǵınan-aq sol tayın social múnábetler, mámile, qarım-qatnas sisteması menen tanısıp baradı. Social ortalıq (shańaraq aǵzaları, máhelle awqamı, jámiyetshilik, islep shıǵarıw jámaáti), social topar ishinde (adamlar arasında, olardıń kewilinde) adamnıń bunnan keyingi rawajlanıwı onı shaxs retinde qalıplestiriwshi, onıń sana-sezimine jáne erk-ıqrarınıń ózgesheliklerine ulıwma baylanıslı bolmaǵan hár túrlı ózgeshelikli múnábetler kompleksin payda etedi. Birdey turmıs shárayatları shaxs aktivliginiń túrlı formaların jaratıw hám de hár túrlı turmıslıq jaǵdaydı payda etiw múmkinshiligine iye.

Juwmaqlap aytqanda, adamǵa tásir etiwshi barlıq sırtqı qozǵatıwshılar social shárt-shárayatlarǵa, iskerliginiń ishki tárbiyalıq bólimleri (tárepleri, iskerlik tarawları, quramları), dúzilisi, jıyındısı menen bayıtılıwı ornına shaxs degen túsinik payda boladı.

Paydalanilgan ádebiyatlar:

1. Andreyev O. A. Treniruyem svoye vnimaniye/ Ceriya «psixologicheskiy praktikum».-Rostov n/D: «Feniks», 2004.-232 s.
2. G'oziyev E. G'. Psixologiya. O'zMU. 2004
3. Maxmudova D.A.Psixokorreksiya asoslari. –T.:Fan va texnologiya nashriyoti. 2011.-128 b.
4. Myers, D.G. Psychology. Hope College. Holland, Michigan, 2010. - P. 554
5. Nishanova Z.T. va boshq. Psixologik xizmat. T.2017 y.
6. Nishanova Z.T., Alimbaeva Sh.T., Sulaymanov M.V. Psixologik xizmat. T.2014y
7. Nishanova Z., Alimova G. Bolalar psixologiyasi va uni óqitish metodikasi. T. 2006 y.
8. Sagindikova N. J. RESEARCHING THE ESSENCE OF GENDER IN PSYCHOLOGY //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 999-1003.
9. 16. Sagindikov J. N. TAKE RESPONSIBILITY IN STUDENT LIFE //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 1038-1042.
10. Sagindikova N. J. RESEARCHING THE ESSENCE OF GENDER IN PSYCHOLOGY //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 999-1003.
11. Daribaev A., Sagindikova N. HISTORY OF PSYCHOLOGY //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 1162-1166.

Internet derekleri:

1. <http://www.Wikipedia.uz>
2. <http://www.lib.psixology.rin.ru>